

EKATERIINAN ELI HUUTOKOSKEN KOULU.

Kalervo Kaartinen.

Joroisten pitäjä on muodostettu jo 1600-luvun alkupuolella eräistä läänin vanhimpien pitäjien, Juvan, Pieksämäen ja Säämingin kylistä. Maanviljelys on varhaisista ajoista saakka ollut pitäjän elinkeinoista tärkein. Myöskin teollisuutta on harrastettu sangen varhain, koskapa Kustaa Vaasan kerrotaan hankkineen täältä taitavia seppiä Ruotsiin. Myöhemminäkin aikoina on teollisuudella ollut Joroisten pitäjässä sangen suuri merkitys. Tähän onkin pitäjällä veraten hyvät edellytykset, sillä sen alueella on luonnollinen voimanhde, Huutokoski, jonka kautta Sysmän vedet laskevat Joroisselkään ja Saimaaseen. — Kun Krimin sodan jälkeen Pietarissa toimiva Putilovin tehdaslaitos päätti perustaa Suomeen haaraosaston, jonka tarkoituksena oli valmistaa maamme järvivalmista ja osaksi Venäjältä tuodusta romuraudasta tykinammuksia ja erilaatuisia rautavalmisteita, niin tehdaspaikaksi valittiin juuri Huutokoski. V. 1857 pantiin Huutokosken eli (J)ekateriinan — nimitys johtuu valtioneuvos N. I. Putilovin puolison nimestä — tehtaalla työt käyntiin, ja niiden johto uskottiin saksalaisten ja englantilaisten insinöörien huostaan. Työväkeä oli tehtaan töissä vakinaisesti lähes tuhat henkeä. Tehdas antoi työansiota sekä tehdastyön että rahdinajon ym. muodossa paikkakunnan samaten kuin ympäristöpitäjien työnhaluille. Toiminta jatkui tehtaassa vuoteen 1870, jolloin sen omistaja J. N. Putilov myi laitoksensa 1.6 milj. markasta eräälle venäläiselle yhtiölle, joka puolestaan jatkoi toimintaa antaen työtä vielä lähes puolelle tuhannelle hengelle, joista

osa oli venäläisiä.¹ Vesivoiman vähyys ym. seikat vaikuttivat kuitenkin, että tehdaslaitoksen toiminta kävi yhä heikommaksi ja kannattamattomaksi. Tähän vaikutti vielä v. 1876 sattunut tulipalo, joka tuhosi tehtaan miltei täydelleen.² Parin vuoden jälkeen suljettiin sitten kaikki työpaikat tehdasalueelta, ja loputkin muualta tulleesta työväestöstä muuttivat pois etsiäkseen töitä toisaalta.

Ekateriinan tehtaalla oli huomattava merkitys maamme rautateollisuudelle, mutta sen vaikutus jäi suhteellisen lyhytaikaiseksi. Kuitenkin se oli antanut uutta virikettä erikoisesti Savon teollisuusharrastuksille. Myöskin hengenviljelyn alalla mainitulla tehtaalla on ollut huomattava merkityksensä. Ekateriinan tehdas toimi näet kansansivistyksen edistäjänä seudulla, lähinnä oman työväestönsä keskuudessa, herättäen samalla harrastusta valistuksen levittämiseksi myös laajemmallekin alalle.

Kansanopetus oli vielä 1800-luvun keskivaiheilla yksinomaan kirkon hallussa, kirkon, jonka helmassa se oli syntynytkin. Lukkarinkoulu, pyhäkoulu, rippikoulu ja vihdoin kiertokoulu olivat kirkollisen alkuopetuksen ainoat muodot. Kansanopetuksen uudistusharrastuksia oli tosin esiintynyt, mutta vasta v. 1866 ne johtivat kansakouluasetuksen antamiseen. Kouluja syntyi aluksi kuitenkin harvinaisen vähän, esim. lukuvuonna 1865—66 oli Mikkelin läänissä vain kolme kuntaa perustanut koulunsa, ja seuraavana lukuvuonna perustettiin koko maassa vain yksi ainoa kansakoulu.³ Ja parina seuraavana lukuvuonna (1867—69) avattiin Mikkelin läänissä vain kaksi uutta koulua. Niin kuin yleensäkin maamme pitäjät oli myöskin Joroinen tyytynyt kirkollisen kansanopetuksen muotoihin, ja v. 1794 se pitäjän säätyläisten vaatimuksesta oli mm. suostunut palkkaamaan koulumestarin. Sen vuoksi on sitä merkittävämpää, että pitäjä kuitenkin on ensimmäisiä läänissä, joissa oivalletaan syvemmän kan-

¹ *Finlands Allmänna Tidning* v. 1874 n:o 228.

² *Uusi Suometar* v. 1877 n:o 47.

³ *F. A. Hästesko: Piirteitä Suomen kansakoululaitoksen historiasta*, s. 88.

sanopetuksen tarpeellisuus. Aloite ei kuitenkaan tullut varsinainen pitäjäläisten taholta. Huutokosken tehtaan alueella huomattiin selvimmin, että kasvuiässä olevat lapset lähinnä tarvitsivat kasvatusta ja opetusta. Niinpä perustettava koulu tulikin tyydyttämään etupäässä tehdasalueen lasten ja työväestön sivistystarpeita. Tehdashan oli paikkakunnan rahaliikkeen keskus ja voi siis parhaiten ryhtyä kannattamaan sivistyspyrintöjä. Sitä paitsi kansakouluasetus oikeutti yksityisetkin saamaan valtionavun opettajain palkkaamiseen, jos kunta kitsastellessaan ei halunnut perustaa koulua. Todellista sivistysharrastusta osoittaa se, että mainittu Putilov, joka ei ollut luterilaiseen uskontokuntaan kuuluva eikä edes Suomen kansalainen, ryhtyi siinä määrin harrastamaan työväestönsä henkisiä tarpeita, kuin mitä kansakoulun perustaminen ja ylläpitäminen vaati. Tässä oli hänellä apuna puolisonsa, Jekateriina Putilov, joka puolestaan lupautui maksamaan koululle 400 mk vuosittain ehdolla, että tyttöjen opettajaksi hankitaan seminaarinkäynyt opettajatar. Myös tehtaan muutkin johtohenkilöt tekivät pienempiä lahjoituksia. Lisäksi tuettiin koulun taloudellista asemaa siten, että velvoitettiin tehtaan virka- ja työmiehistö suorittamaan koulun kassaan 1 % palkastaan. Vajaan kolmen vuoden kuluttua kansakouluasetuksen antamisesta, 9 päivänä helmikuuta 1869 avattiinkin Ekateriinan eli Huutokosken tehtaan kansakoulu. Ensimmäisen johtokunnan muodostivat seuraavat: täysinpalvellut tykistökapit. A. Skinder ja konttoristi Popov esimiehinä sekä jäseninä P. Gajevski, P. Radionav, työmestari F. Arpiainen ja koneenhoitaja A. Tenhunen. — Koulun ensimmäiseksi opettajaksi saatiin Wilhelm Kukkonen, ensimmäisiä Jyväskylän seminarin käyneitä.

Aluksi Ekateriinan koulu toimi yhteisenä pojille ja tytöille, kunnes syyslukukauden alusta v. 1870 sitä pidettiin pojille ja tytöille erikseen. Jotta koulu tällöin olisi voinut saada valtioneuvoksettaren lupaamaan vuotuisen apurahan, kirjoitti Kukkonen huolestuneena Uno Cygnaeukselle Koulutoimen

Ylihallitukseen, ettei seminaarinkäyneitä naisopettajia ollutkaan riittänyt Ekateriinan kansakoululle. Kuitenkin koulun säännöt nimenomaan edellyttivät, että opettajien tuli olla seminaarinkäyneitä tai ainakin heillä tuli olla a. o. laitoksen johtajalta todistus, että kykenivät hoitamaan opetuksen. Opettaja Kukkonen näyttää kärsineen siitäkin, että hänen täytyisi pätevän opettajan ilmaantuessa hylätä epäpätevä henkilö, joka jo oli pyrkinyt virkaan. Ja koska tehdasseudulla oli huono maine, niin hän koetti hälventää ennakkoluuloja mainiten, että opettajatarkin jo voisi siellä tulla toimeen, koska oli saatu »ordinaria vallesmannikin, jonka tulee katsoa siivon elämän perään ja panna kulkurit kiini».¹ Naisopettajan elämäkin saattoi jo muodostua hupaisammaksi, koska koululle oli saatu laaja, uudempaa sekä suomalaista että ruotsalaista kirjallisuutta käsittävä lainakirjasto.

Pelko näyttää olleen sentään turha, sillä tyttöjen opettajaksi saatiin syksyllä 1870 opettajatar Josefiina Östdahl Lopen pitäjämästä, joka toimikin koulun koko olemassaolon ajan Huutokosken kansakoulussa. Aikaisemmin jo oli saatu valtionapua 600 mk miesopettajan palkkaamiseksi, ja nyt saatiin lisäksi 400 mk naisopettajalle, molemmat erät sellaisiin tarkoituksiin myönnettyistä suostuntaveroista.²

Koulu sai tyytyä aluksi tilapäishuoneistoon, mutta jo vuoden 1869 lopulla valmistui oma koulutalo. Koulusalin lisäksi oli rakennuksessa opettajattaren asunto, kaksi kammaria ja keittiö. Opettajalle taasen järjestettiin asunto tehtaan rakennukseen. — Tammikuun 9 päivänä 1870 vihittiin kansakoulu tarkoitukseensa. Koulun vihkimisen toimitti seurakunnan pastori, ja juhlissa pidetyissä lukuisissa puheissa tuotiin julki kiitokset erittäinkin koulun perustajille sekä tehtaan hallitukselle. Tilaisuudessa myös tarjottiin läsnäolijoille yhteinen puolipäivällinen.³ Seuraavana päivänä merkittiin koulun kirjoihin siihen pyrkineet lapset. Heitä

¹ Kukkokosen kirje Cygnaeukselle. Kouluhallituksen arkisto.

² K.T.K.D. 1 340/197 1870. Valtionarkisto.

³ Uusi Suometar v. 1870 n:o 14.

oli runsaasti, alun toista sataa, joista useimmat olivat tehtaan työväestön lapsia, mutta joukossa oli useita ilmoittautujia muiltakin paikkakunnilta. Tästä oppilasmäärästä kuului 74 varsinaiseen kansakouluun ja 33 pientenlasten kouluun, sillä sellainen toimi myös koulun yhteydessä. Työaika koulussa alkoi klo 8 ja päättyi vasta klo 7 illalla, sillä poikien ja tyttöjen opetus tapahtui vuorotellen samassa luokahuoneessa, kun sellaisia oli käytettävänä vain yksi ainoa. Pienten lasten opetuskin tapahtui vuorotellen, ja heidän työaikansa oli 3—4 tuntinen. Tavallisesti annettiin heille opetusta iltapäivisin varttuneempien oppilaiden kanssa samanaikaisesti. Oppikursseissa noudatettiin yleensä kansakouluasetuksen määräämiä oppiaineita ja -ennätyksiä. Tyttöille ei kuitenkaan opetettu mittaussoppia (geometriski formula) eikä voimistelua. Koulurakennuksen ahtaudesta johtui monia haittoja, mm. se, ettei pojille voitu käsityöissä varata opetusta enempää kuin yksi tunti viikossa. Sen vuoksi he saivat harjoitella »puolen päivää viikossa kotonaan vuoleskelemaan kaikenlaisia pieniä työaseitten malleja, joista parhaimmat, kilvoituksen herätykseksi, on koulussa palkittu jollain pienellä lahjalla». Koulun oppiaineissa herättää huomiotamme se, että jo silloin yritettiin harrastaa maataloutta, joka vasta viime aikoina on otettu kansakoulun vakinaisten oppiaineiden joukkoon. Tosin maatalous ei ollut Ekateriinankaan koulussa varsinaisena aineena, vaan osa mainituista käsityötunneista käytettiin tähän tarkoitukseen. Näinä tunteina näet pojat raivasivat itselleen pienen peltotilkun, jossa jokaisella oli oma pieni kasvipenkkinsä, johon kylvettiin tehtaan isännistön antamat keittiökasvien ja kukkien siemenet. Näitä penkkejensä oppilaat kävivät sitten kesällä hoitelemassa.¹

Oppilasmäärä pysyi jatkuvasti melkoisen suurena, yläkansakoulussa 60—70 paikkeilla, huolimatta siitä, että kuntakin perusti koulunsa. Mutta Huutokosken koulussa kävi-

¹ Koulun vuosikertomukset.

kin pääasiassa juuri tehtaan työväestön lapsia. Näin työväestölle, joka ei aina itse joutanut huolehtimaan lapsistaan, oli annettu tilaisuus saada lapsilleen oppia ja valistusta. Myöskin yleisiin tapoihin oli koululla — erittäinkin alkuaikoihin — sangen suuri vaikutus. Entinen pyhäpäivän tavalinen näky, humaltuneiden työmiesten hoipertelu teillä, oli nyt harvinaista. Nyt he sitä vastoin kokoontuivat koululle kuuntelemaan opettajain luentoja tai ottamaan osaa lauluharjoituksiin.¹

Se kaunis ja vireä toiminta, joka koululla oli ensi vuosiin, näyttää ennen pitkää pysähtyneen. Vaikka innostusta ei puuttunutkaan, niin väestön nopea vaihtuminen ja epä-mukavat asunto-olot aiheuttivat epäsäännöllisyyttä lasten koulunkäynnissä. Myös taloudellisilla seikoilla — tehdashan oli myöhemmin yhtiön omistama — oli huomattava osuutensa. Se joutui näet tavan takaa rahavaikeuksiin, eivätkä ne voineet olla vaikuttamatta koulun sisäiseen elämään. Koulusta ei pidetty enää huolta, vaan se jätettiin toimimaan ilman johtokuntaa, eikä tehtaan johto millään tavalla ryhtynyt ohjaamaan koulun elämää. Koulu sai kulkea omia teitään miten parhaiten taisi. Ja kun johtokunnan esimies oli jättänyt isännöitsijän paikkansa tehtaassa, opettajain palkatkin suoritettiin kovin epäsäännöllisesti, ja koulun rahaston tilit menivät sekaisin. Itse koulusali oli päässyt rappeutumaan, eikä opetusvälineitäkään ollut tarpeeksi. Ankaran arvostelun antaakin kansakouluntarkastaja, kun hän v. 1874 kävi tarkastamassa piirinsä tätä koulua. Oppilaiden vihot ja piirustukset saivat tosin hyvän maininnan, mutta paljon oli toivomisen varaa toisaalla. Järjestys ja siisteys oli varsinkin tyttöosastolla kovin keho. Opettajat vähän innostuneita työhönsä, samoin oppilaiden tiedot hyvin hataria. Viimeksi mainittu oli ymmärrettävääkin, koska opettajatar oli käynyt kovin vähäkuuloiseksi.

Myöhemmin yritettiin poistaa pahimmat epäkohdat, valittiin jälleen johtokunta ja selvitettiin koulukassan tilit.

¹ Helsingfors Dagblad 1870 n:o 96.

Mutta kun työmahdollisuudet tehdaslaitoksessa samoihin aikoihin vähenivät ja ansiot supistuivat, niin väestö siirtyi pois paikkakunnalta, ja oppilaiden työskentely kävi yhä epäsäännöllisemmäksi. Lukuvuonna 1877—78 toimii koulu viimeisen kerran. V. 1878 lopetettiin työt tehtaalla, ja kun koulun elämä riippui kiinteästi tehtaan toiminnasta, oli myöskin Ekateriinan koulun suljettava tällöin ovensa ainiaaksi.

Ekateriinan kansakoulu oli siis ollut toiminnassa vain kymmenkunta vuotta. Koulun elämässä se aika on suhteellisen lyhyt. Mutta sinä aikana, jolloin se perustettiin, oli kouluja maassamme ani harvassa. Itse kansansivistysatehan oli silloin kansallemme aivan uusi ja outo. Sen vuoksi Ekateriinan koululla onkin ollut tärkeä tehtävänsä sivistyksen tienraivaajana ja ennakkoluulojen hälventäjänä tehdasseudulla, jonka väestö oli paljosta jäänyt osattomaksi. Lyhyenä elinaikanaan oli koulu ehtinyt vaikuttaa yleiseen mieliteeseenkin sikäli, että paikkakunnalle alettiin perustaa uusia kansakouluja, jotka puolestaan ryhtyivät jatkamaan jo aloitettua työtä ja toteuttamaan kansakoululaitoksen perustajan lausumia aatteita.